

NÁRODNÝ PARK MURÁNSKA PLANINA

EURÓPSKA ÚNIA

Investícia do Vašej budúcnosti

Publikácia bola vydaná v rámci projektu „Vypracovanie pilotného programu starostlivosti o NP Veľká Fatra, NP Muránska planina a CHKO Cerová vrchovina v súlade s prehodnocovaním chránených území“, ktorý je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Životné prostredie.

NÁRODNÝ PARK MURÁNSKA PLANINA

V srdci Slovenska, v západnej časti Slovenského rudohoria – rozsiahlej horskej oblasti Západných Karpát, leží jedna z najzachovalejších krasových oblastí Slovenska – Muránska planina. Jej centrálnu časť tvorí krasová planina, ktorú po obvode lemujú strmé bralnaté úbočia. Do jej okrajov sa počas miliónov rokov vrezávala voda a vytvorila tak viaceré hlboké, často až tiesňavové doliny smerujúce do centra planiny. V strmých vápencových a dolomitových bralách voda a vietor vymodelovali mnohé zaujímavé krasové formy – skalné mosty, skalné okná, veže a ihly. Podzemie je na mnohých miestach popretkávané sieťou jaskynných chodieb.

*Národná prírodná rezervácia Veľká Stožka.
Autor: J. Salay*

Južné svahy Muránskej planiny s Cigánkou v popredí. Autor: M. Detko

*V Národnej prírodnej rezervácii Javorníková.
Autor: J. Salay*

Veľká lúka. Autor: M. Detko

Nižná Kláková. Autor: J. Salay

Tisovský Klák. Autor: P. Jakubčo

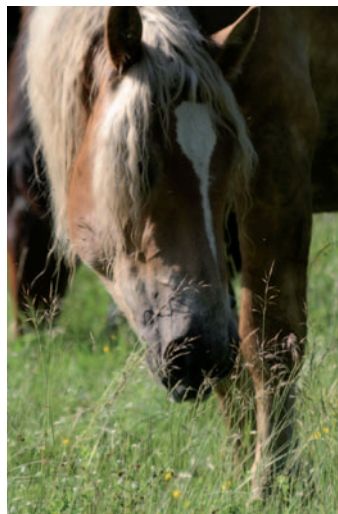

*Malá a Veľká Stožka, národné prírodné rezervácie.
Autor: M. Detko*

*Tradičný chov koní na Muránskej planine.
Autor: M. Detko*

Takmer celé územie Muránskej planiny pokrývajú lesy. V južnej časti najmä listnaté a zmiešané, v severných častiach a vyšších polohách zasa ihličnaté. Prevažne lesnaté územie Muránskej planiny spestruje mozaika podhorských a horských lúk a pasienkov, tradične využívaných na chov oviec, dobytky a koní. Ich maľebnosť v okolí Tisovca, Pohronskej Polhory, Muránskej Zdychavy a Zlatna dotvárajú zvyšky laznického osídlenia v podobe starobyľných dreveníc. Civilizácia v masívnejšej miere dodnes neprenikla do ťažko prístupného terénu centrálnej časti planiny. Podhorské obce vznikali najmä v dolinách, pozdĺž vodných tokov Muránka, Rimava a Hron. Do ich blízkosti sa aj dnes sústreďuje väčšina ľudských aktivít. Vďaka odľahlosti a neprístupnosti si tak toto územie zachovalo svoj prirodzený ráz. Aj dnes môžeme na mnohých miestach nájsť mimoriadne pestré, prirodzené a prírode blízke ekosystémy so zastúpením mnohých vzácných druhov rastlín a živočíchov.

*Tradičný chov koní na Muránskej planine.
Autor: J. Šmídt*

*Vegetácia skál a strmých svahov patrí k veľmi cenným spoločenstvám Muránskej planiny.
Autor: J. Šmídt*

FLÓRA MURÁNSKEJ PLANINY

Vďaka geografickej polohe Muránskej planiny na rozhraní vyšších chladnejších pohorí a teplejších predhorí, rôznorodému geologickému podkladu i reliéfu, ako aj špecifickej mikroklíme sa tu vytvorili podmienky, ktoré na pomerne malej rozlohe v bezprostrednej blízkosti umožňujú život mnohých druhov rastlín s rozdielnymi ekologickými nárokmi. V kvetene Muránskej planiny sú tak zastúpené nielen alpské a subalpské druhy rastlín, ale aj náročnejšie teplomilné druhy. Dosiaľ tu bolo zistených viac ako 1400 druhov a poddruhov cievnatých rastlín.

Väčšinu územia Muránskej planiny (až 87 %) pokrývajú **lesy**. Kedysi prevládajúce bukové a jedľovo-bukové lesy boli vplyvom po stáročia trvajúcej činnosti človeka nahradené porastami s dominanciou smreka. V južných častiach planiny prevládajú vápnomilné bučiny, lipovo-javorové sutinové lesy a teplomilné dubové lesy. Bukové a jedľovo-bukové lesy s prímiesou smreka sú charakteristické pre náhorné časti planiny. V severných častiach planiny prevládajú smrečiny a zmiešané lesy (smreka

Črievičník papučkový. Autor: L. Bobáková

Prilbovka červená. Autor: D. Blanár

s bukom). Na ťažko prístupných skalných hrebienkoch sa dodnes zachovali reliktné borovicové a smrekovcové lesy. Niektoré stromy rastúce na takto ťažko prístupných miestach (národné prírodné rezervácie Veľká Stožka, Malá Stožka, Hrdzavá dolina, Poludnica) sa dožívajú napriek extrémnym podmienkam úctyhodného veku – 300 až 400 rokov. Na území národného parku rastie viacero vzácných, alebo chránených druhov drevín, napríklad tis obyčajný (*Taxus baccata*) v okolí Tisovca a Muráňa, jarabina mišpuľková (*Sorbus chamaemespilus*) na Veľkej Stožke a jarabina Hazslinského (*Sorbus hazslinszkyana*) v Národnej prírodnej rezervácii Cigánka. Medzi veľmi vzácnymi druhmi patrí aj zemolez alpský (*Lonicera alpigena*). Kľak je jedinou lokalitou tohto druhu na Slovensku. V inverzných polohách sa v území vzácnne vyskytuje aj borovica horská – kosodrevina (*Pinus mugo*). V Hrdzavej doline zostupuje do výšky 750 m n. m., čo predstavuje jedno z najnižšie položených prirodzených nálezísk na Slovensku. Z hľadiska rozšírenia druhu ide o najjužnejší prirodzený výskyt kosodreviny v západných Karpatoch. Aj v tieni lesov nájdeme rásť mnohé vzácné druhy bylín.

Jarabina Hazslinského. Autor: D. Blanár

Jedľovo bukové lesy v NPR Hrdzavá dolina. Autor: P. Jakubčo

Mečík strechovitý.
Autor: D. Blanár

Hmyzovník muchovitý.
Autor: J. Šmídt

Vápenkové bučiny sú typické výskytom orchideí – rastie tu prilbovka biela (*Cephalanthera damasonium*), prilbovka červená (*Cephalanthera rubra*), krušík komorický (*Epipactis komoricensis*), či pôvabný črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*). Blízko Muráňa, v tieni bukovo-hrabového lesa, objavíme zriedkavo sa vyskytujúcu chránenú rastlinu kandík psi (*Erythronium dens-canis*). Ide o jedinú lokalitu tohto druhu na Muránskej planine.

Menej zastúpené, no o to vzácnejšie, sú **spoločenstvá podhorských lúk a pasienkov**, ktoré dotvárajú kolorit krajiny Muránskej planiny. Prekrásne a druhovo veľmi bohaté sú dnes už len tie lúky a pasienky, kde tradičné hospodárenie pretrváva aj v súčasnosti. Jedine pravidelné kosenie a primerané spásanie totiž dokáže udržať optimálne podmienky pre život množstva lúčnych druhov rastlín, nezriedka aj ohrozených. V najzachovalejších travinno-bylinných spoločnostiach rastú mnohé ohrozené a zriedkavé druhy, napríklad mečík strechovitý (*Gladiolus imbricatus*), ľalia cibul'konosná (*Lilium bulbiferum*), početné druhy orchideí – vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), pavstavač hlavatý (*Traunsteinera globosa*), vstavač mužský (*Orchis mascula*), či zriedkavo sa vyskytujúci bieloprst belavý (*Pseudorchis albida*). Zachovanie podhorských lúk a pasienkov je úzko späté s činnosťou človeka. Upúšťaním od tradičného obhospodarovania lúk a pasienkov dochádza k negatívnym zmenám

v ich druhovom zložení, k ich postupnému zarastaniu drevinami a v dôsledku toho aj k postupnému miznutiu mnohých často vzácných lúčnych druhov.

K veľmi cenným spoločenstvám Muránskej planiny patrí **vegetácia skál a strmých svahov**. Na neprístupných skalnatých svahoch a zrázoch, skalných terasách a hrebienkoch nájdeme aj najvzácnejšiu rastlinu územia – lykovec muránsky (*Daphne*

Lykovec muránsky. Autor: M. Detko

arbuscula). Jeho výskyt sa viaže výlučne na Muránsku planinu (endemit) a pôvod siaha do dávnych geologických dôb (paleoendemit). Je vzácnym pozostatkom z teplejšieho obdobia trefohôr (terciérny relikť). V štrbinách kolmých vápencových brál a hrebienkov rastú okrem lykovca muránskeho aj mnohé ďalšie vzácné druhy rastlín, napríklad prvosenka holá (*Primula auricula*), lomikameň metlinatý (*Saxifraga paniculata*), taričník skalný (*Aurinia saxatilis*), či poniklec slovenský (*Pulsatilla slavica*). Na severných skalnatých svahoch nájdeme mnohé horské až vysokohorské druhy, napríklad stračonôžku tatranskú (*Delphinium oxysepalum*), soldanelku karpatskú (*Soldanella carpatica*), dryádku osemľupienkovú (*Dryas octopetala*), zvonček maličký (*Campanula cochleariifolia*), všivec praslenatý (*Pedicularis verticillata*), či horec Clusiov (*Gentiana clusii*).

Medzi najcitlivejšie a najviac ohrozené spoločenstvá Muránskej planiny patria **mo-kradné spoločenstvá** – podmäčanáé lúky, rašeliniská, slatiny a prameniská. Okrem toho, že sa podieľajú na zdravom fungovaní krajiny, ukrývajú v sebe viaceré skvosty našej prírody. V slatinách nachádzame rástť viaceré vzácné a ohrozené druhy, napríklad ružovo kvitnúcu prvosenku pomúčenú (*Primula farinosa*), nádherný žltohlav najvyšší (*Trollius altissimus*), nenápadný druh trávy – zraniteľnú ostricu Davallovu (*Carex davaliana*), či zriedkavý kropenáč trváci pravý (*Swertia perennis* subsp. *perennis*). Svojou krehkou

Poniklec slovenský. Autor: J. Šmídt

Horec Clusiov. Autor: J. Šmídt

krásou človeka očaria pôvabné orchidey vstavačovec laponský (*Dactylorhiza lapponica*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*) a bradáčik vajcovitolistý (*Listera ovata*). Svoje miesto si tu nachádza aj vskutku nezvyčajná rastlinka – tučnica obyčajná (*Pinguicula vulgaris*). Na prvý pohľad drobná rastlinka s mäsitými listami dostala do vienka jednu vlastnosť navyše – mäsožravosť. Má schopnosť chytiť a stráviť menší hmyz a z času na čas si tak doplniť chýbajúce organické látky. Rovnakou schopnosťou sa môže pochváliť aj drobná rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*), ktorá je viazaná na rašeliniská. Zachovanie mokradí môže človek svojou činnosťou, ale aj nečinnosťou, ovplyvniť. Zarastenie mokradí náletovými drevinami, ich úmyselné odvodňovanie, či neprimerane intenzívna poľnohospodárska činnosť v nich, a ich blízkom, okolí by neúprosne viedli k zániku týchto vzácných lokalít vôkol nás.

Rosička okrúhlostá.
Autor: M. Detko

FAUNA MURÁNSKEJ PLANINY

Členitý reliéf Muránskej planiny vytvára mimoriadne pestré stanovištné podmienky vhodné pre existenciu živočíchov s rôznymi ekologickými nárokmi. Jej geografická poloha blízko panónskej oblasti vytvorila predpoklady na spoločnú prítomnosť horských karpatských druhov s niektorými teplomilnými panónskymi druhmi.

Odlahlé a často ťažko prístupné zákutia národného parku poskytujú nerušený priestor pre život mnohých, dnes už vzácných a ohrozených druhov živočíchov. Lesy Muránskej planiny sú dodnes domovom veľkých karpatských šeliem – vlka dravého (*Canis lupus*), medveda hnedého (*Ursus arctos*), rysa ostrovida (*Lynx lynx*) i mačky divej (*Felis silvestris*). Horské potoky,

Vlk dravý. Autor: M. Babnič

*Rys ostrovid, naša najväčšia mačkovitá šelma.
Autor: J. Tesák*

Medveď hnedý. Autor: J. Žiak

Vydra riečna. Autor: M. Macek

*Rybárik riečny (Alcedo atthis), jeden z našich najpestrejších vtákov je existenčne viazaný na zachovalé vodné toky.
Autor: E. Hapl*

Orol skalný. Autor: M. Macek

Sokol sfahovavý. Autor: J. Žiak

Večernica pozdňá (*Eptesicus serotinus*).
Autor: P. Kaňuch

Kuvičok vrabčí, najmenšia európska sova je viazaná na staré lesné porasty a lesy pralesovitého charakteru s dostatkom dutinových stromov. Autor: J. Žiak

Bocian čierny, mláďatá. Autor: J. Žiak

Tetrov hlucháň žije v lesných ekosystémoch s bohatým bylinným podrastom a výskytom lesných plodov. Autor: J. Žiak

ktoré sa postupne vlievajú do nižšie položených riek, vytvárajú ideálne podmienky pre prítomnosť niektorých pôvodných druhov rýb a ostatných druhov vodných živočíchov. Prítomnosť rýb vo vodných tokoch je nevyhnutnou podmienkou pre výskyt nášho vzácného vodného predátora – vydry riečnej (*Lutra lutra*). Tá sa vyskytuje prakticky vo všetkých dolinách, ktoré disponujú výdatným vodným tokom. Vydre v potokoch nezriedka konkuruje vzácny bocian čierny (*Ciconia nigra*). V starých lesných porastoch ochranných lesov a na početných neprístupných skalných zrázoch nachádzajú vhodné podmienky pre výskyt a hniezdenie viaceré druhy dravcov i sov. Medzi najvzácnejšie patria orol skalný (*Aquila chrysaetos*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), či pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*). Smrekové lesy najvyšších polôh Muránskej planiny obýva vzácny a ohrozený tetrov hlucháň (*Tetrao urogallus*), náš najväčší predstaviteľ kurovítých vtákov na Slovensku. Vysoký počet neprístupných jaskynných priestorov zas vytvára výborné podmienky pre zimovanie netopierov. Z tohto hľadiska je Muránska planina jedným z najvýznamnejších území Slovenska. Z celkového počtu na Slovensku sa vyskytujúcich 28 druhov netopie-

rov, ich tu žije 23. Najčastejšie sa tu vyskytujú podkovár malý (*Rhinolophus hipposideros*), podkovár veľký (*Rhinolophus ferrumequinum*), netopier obyčajný (*Myotis myotis*), uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*) a netopier brvitý (*Myotis emarginatus*). Vzácnne je možné natrafiť na podkovára južného (*Rhinolophus euryale*) a lietavca sťahovavého (*Miniopterus schreibersi*).

Fauna stavovcov je na Muránskej planine naozaj početná a pestrá – výskumy dosiaľ preukázali prítomnosť viac ako 270 druhov. Mimoriadne bohatá je však aj fauna bezstavovcov. Ich počet presahuje viac ako 2700 druhov, medzi ktorými nájdeme aj viaceré vzácne druhy i miestne endemity. Medzi endemity Muránskej planiny patrí behúnik (*Duvalius szabo* *szabo*), chrobák skryte žijúci v ústiach jaskynných priestorov. Na južných úbočiach Muránskej planiny v dubových hrabinách žije ďalší endemický druh chrobáka – snehulčík (*Malthodes muraniensis*). Na lesostepné lokality s výskytom jarvy obyčajnej je viazaný drobník (*Dibolia oudai*), endemit Muránskej planiny a Slovenského krasu.

Vretnica obyčajná (*Vipera berus*), náš jediný jedovatý plaz.
Autor: O. Kořínek

Syseľ pasienkový (*Spermophilus citellus*), druh pasienkov a lúk. Žije na Muránskej planine len na niekoľkých izolovaných lokalitách. Autor: E. Hapl

Modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*), vzácny druh motýľa žije na vlhkých lúčkach a v brehových porastoch nižších a stredných polôh Muránskej planiny. Autor: E. Hapl

Roháč obyčajný (*Lucanus cervus*) náš najväčší a najmohutnejší chrobák, je prísne viazaný na staré lesy so zastúpením duba. Autor: M. Detko

MURÁNSKA PLANINA – KRASOVÉ ÚZEMIE

Geologickú stavbu Muránskej planiny tvorí niekoľko vrstiev hornín uložených na sebe. Na samom dne ležia kryštallické horniny z obdobia prvohôr, akými je budovaná severozápadná časť Slovenského rudohoria. Na nich v prvej vrstve spočíva druhohorný sedimentárny obal tvorený pieskovicami a ílovcami, ktorý sa nazýva federátska jednotka. V príkrovovej pozícii nad nimi leží jednotka nazývaná turnaikum, tvorená pieskovicami, ílovcami a vápencami. Nad nimi sa navrstvil ďalší príkrov – muránsky. Jeho druhohorné vápence a dolomity, siahajúce od stredného triasu po spodnú kriedu, tvoria najvýraznejšiu horninovú masu Muránskej planiny. V starších treťohorách bolo celé územie zaliate morom, ktoré zanechalo usadeniny, aké dnes možno nájsť napríklad na chrbte Káštera pri Tisovci. Následné intenzívne vrásnenie spôsobilo opätovné vynorenie oblastí. Búrliivý vývin územia pretrvával aj v mladšom období treťohôr, kedy sa vplyvom vulkanickej činnosti nad Magnetovým vrchom severozápadne od Tisovca navršil kilometre vysoký vulkán. Intenzívna vulkanická činnosť, ktorej centrum bolo na strednom Slovensku, zanechala svoje stopy aj v oblasti Klaku v podobe sopečných telies andezitov.

Muránska planina sa do súčasnej podoby vyformovala prostredníctvom ešte vždy trvajúceho mohutného vyzdvihovania Slovenského rudohoria a eróznou činnosťou

Národná prírodná pamiatka Bobačka, jedna z najkrajších jaskýň Muránskej planiny s nádhernou kvapľovou výzdobou. Autor: P. Jakubčo

Skalná veža Ťureň v ústí Hrdzavej doliny. Autor: P. Bryndza

Napriek vysokému počtu evidovaných jaskýň a priepastí, nie sú podzemné priestory Muránskej planiny pre verejnosť prístupné. Autor: J. Mucha

vody, vetra a ľadu počas štvrtohôr, keď definitívne vplyvom silnej erózie zanikol „tisovský“ stratovulkán a vápencovo-dolomitické územie sa vytvarovalo do planiny s rozlohou približne 160 km². Táto rozsiahla karbonátová planina, tvorená desiatimi rôznymi typmi vápencov a dolomitov z obdobia druhohôr, dnes tvorí centrálnu časť Národného parku Muránska planina.

Vďaka prevahe vápencov a dolomitov, hornín ľahko podliehajúcich procesu krasovatenia, je Muránska planina bohatá na povrchové i podpovrchové krasové javy. Doposiaľ tu bolo objavených takmer 500 jaskýň a priepastí, viac ako 50 ponorov a vyvieraciek, ako aj množstvo povrchových krasových javov – škrapy, krasové jamy, tiesňavy, skalné veže a ihly, skalné brány. Zatiaľ najrozsiahlejším jaskynným systémom je jaskyňa Bobačka (národná prírodná pamiatka) s dĺžkou podzemných priestorov viac ako 3 kilometre a s bohatou sintrovou výzdobou.

OCHRANA ÚZEMIA MURÁNSKEJ PLANINY

Muránska planina bola vďaka svojej zachovalosti a vzácnemu prírodnému bohatstvu zaradená medzi chránené územia už v roku 1976, kedy bola vyhlásená za chránenú krajinnú oblasť. Neskôr, 23. septembra 1997, za národný park. Takmer celé územie národného parku je v súčasnosti zaradené medzi územia európskeho významu (sústava chránených území NATURA 2000), v ktorých sa nachádzajú najvzácnejšie a najohrozenejšie biotopy a druhy v krajinách členských krajín Európskej únie. Muránska planina je od roku 2009 súčasťou Chráneného vtá-

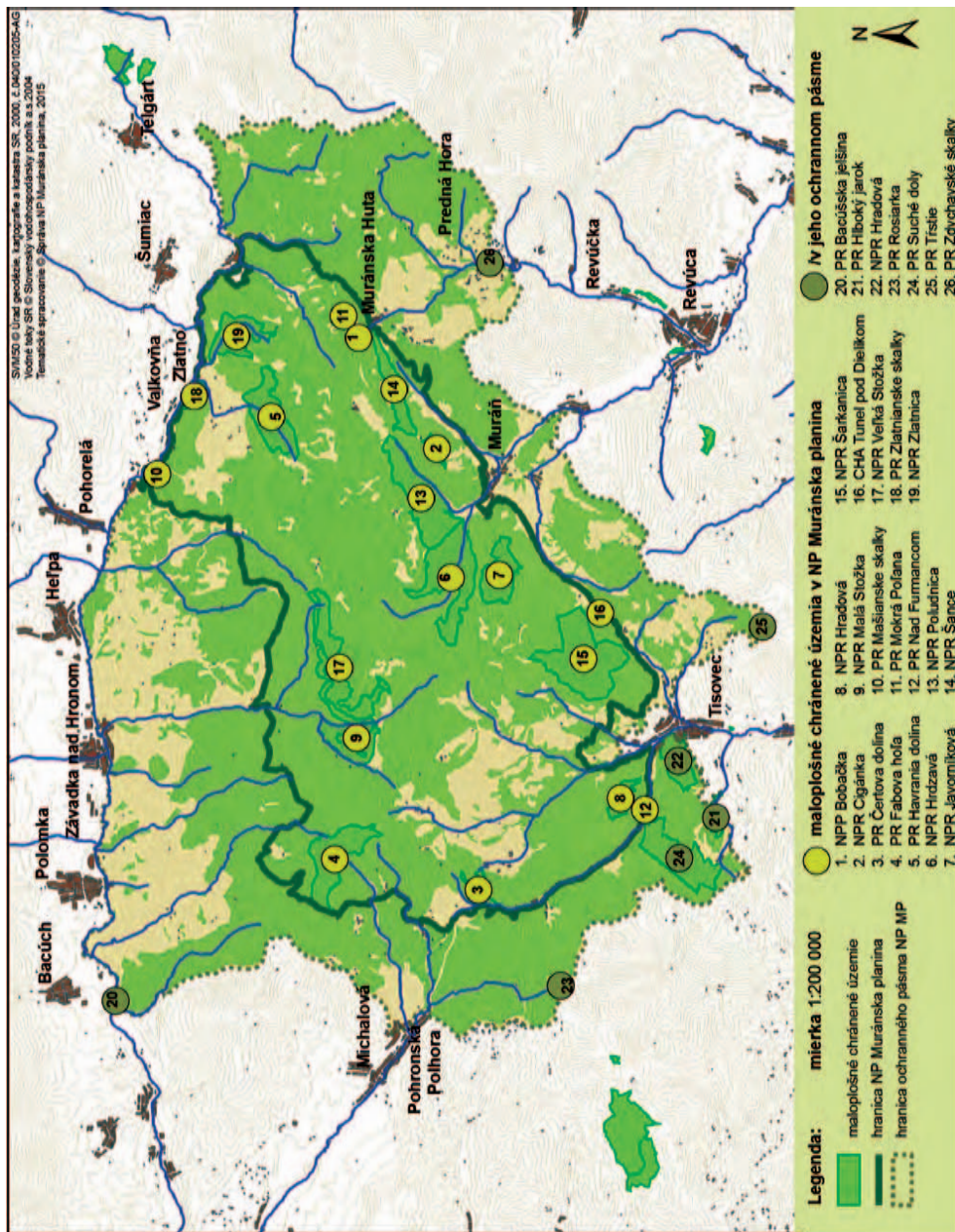
Národná prírodná rezervácia Hradová.
Autor: M. Detko

Prírodná rezervácia Suché doly – územie mimoriadne bohaté na povrchové i podzemné krasové javy, bolo prvým chráneným územím na Muránskej planine. Autor: S. Belánová

Národná prírodná rezervácia Cigánka je jedným z najbohatších chránených území Slovenska na výskyt lišajníkov. Autor: J. Mazúr

čieho územia Muránska planina – Stolica. V najcennejších častiach územia sú vyhlásené prírodné rezervácie a chránené areály. Sústava prírodných rezervácií bola postupne budovaná od roku 1953 a dnes ju tvorí 26 území s najprísnejšími stupňami ochrany.

ZÁKLADNÉ ÚDAJE:

Kategória chráneného územia: národný park (od 23. septembra 1997)

Rozloha: 20 318 ha (národný park), 21 698 ha (ochranné pásmo)

Stupeň ochrany: 3 (národný park), 2 (ochranné pásmo národného parku), 4 a 5 (národná prírodná rezervácia, prírodná rezervácia, chránený areál)

Nadmorská výška: 400 – 1 439 m n. m

Kraj: Banskobystrický

Okres: Revúca, Brezno, Rimavská Sobota

Katastrálne územia národného parku: Heľpa, Muránska Huta, Muráň, Pohorelá, Pohronská Polhora, Polomka, Šumiac, Tisovec, Val'kovňa a Závadka nad Hronom

Mlok karpatský (Triturus montandoni). Autor: J. Šmíd

Autori textov: J. Šmídtová, D. Blanár

Autor mapy: S. Belánová

Autori fotografií: M. Babnič, S. Belánová, L. Bobáková, D. Blanár, P. Bryndza, M. Detko,
E. Hapl, P. Jakubčo, P. Kaňuch, O. Kořínek, M. Macek, J. Mazúr, J. Mucha, J. Salay,
J. Šmídt, J. Tesák, J. Žiak

Vydala: © Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica v roku 2015

Náklad: 3 000 ks

ISBN: 978-80-8184-018-0

Kontaktná adresa: Štátna ochrana prírody SR,
Správa NP Muránska planina, ul. J. Kráľa 12, 050 01 Revúca, tel. č. +421 58 442 2061,
fax: +421 58 488 1790, e-mail: snmp@šopsr.sk, www.nmp.sk, www.sopsr.sk

Foto na obálke:

predná strana – pohľad na Malú a Veľkú Stožku zo Skalnej brány, autor: J. Mazúr

zadná strana – salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), autor: P. Jakubčo

Publikácia bola vydaná v rámci projektu „Vypracovanie pilotného programu starostlivosti o NP Veľká Fatra, NP Muránska planina a CHKO Cerová vrchovina v súlade s prehodnocovaním chránených území“, ktorý je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Životné prostredie.

